

Poříční právo na Novém Městě pražském (Příspěvek k dějinám městské správy v 16.—18. století)

František Holec

Počátkem druhé poloviny 15. stol. skončil v pražských městech dlouholetý zápas o moc mezi reprezentantem moci královské, dědičným rychtářem, a představitelem městské autonomie, městskou radou. Zahájené soudy, jimž předsedal královský rychtář, postupem času zanikly a z rychtáře se stal úředník zcela závislý na městské radě.¹ Soustředění rozsáhlé agendy správní a soudní v městské radě vedlo k značnému přetížení tohoto orgánu, který proto zřídil pro méně důležitou část své agendy zvláštní úřady, jimž byla svěřena nižší soudní pravomoc nad některými druhy obchodu. K úřadu šestipanskému a k úřadu mostu pražského,² jejichž vznik spadá do prvních desetiletí 15. stol., přibyly tak koncem téhož a počátkem 16. století úřad rychtáře uhliářského, úřad nad trhem senným a rybným, úřad desetipanský, osmipanský (nákladníků pív vaření), právo konířské a poříční. Do kompetence posledně jmenovaných práv — zřízených na Novém Městě — náležely spory, vzniklé z obchodu s koňmi a z obchodu s dřívím.

Vznik poříčního práva je v dosavadní literatuře kladen do různých dob. Schmidt von Bergenhold posunuje počátek práva již do druhé poloviny 14. století, aniž ovšem pro to uvádí nějaký doklad.³ Emler věnoval poříčnímu právu již před sto lety obsáhlejší studii, v níž dokládá existenci tohoto práva k r. 1533.⁴ Všeobecně se otázkou vzniku delegovaných

¹ Stručný přehled tohoto dlouholetého zápasu je obsažen v úvodní stati práce Jindřicha Šebánka, *Desetipanský úřad Starého Města pražského a jeho knihy*, Sborník příspěvků k dějinám hl. města Prahy V., str. 767 a d. Tam je také uvedena nejdůležitější literatura.

² O šestipanském úřadu srov. Miloš Kratochvíl, *Šestipanské úřady v Starém a Novém Městě pražském do r. 1547 a jejich knihy*, Sborník příspěvků VI., str. 149—264. Úřadem mostu pražského se naposledy zabýval Milan Bílkovský, *Úřad mostu pražského v letech 1547—1628* (diplomová práce), Praha 1958.

³ Johann F. Schmidt von Bergenhold, *Geschichte der Privats- Gesetzgebung und Gerichtsverfassung im Königreiche Böhmen*, Praha 1866, str. 146. — Ze starších autorů psali o organizaci pražského soudnictví také Wenceslaus Hildt (*Thesis historico-politico-iuridica de iure civitatum...*, Praha 1746, str. 114—115) a Emil F. Rössler (*Darstellung der vorbestandenen und gegenwertigen bürgerlichen Gerichtsstellen und der sogenannten Nebenrechte Prags*, Praha 1844, str. 19).

⁴ Josef Emler, *Pořádek plavců a právo poříčné v Podskalí*, Památky archeologické VII. (1866), str. 1—15.

soudů zabýval ve svých studiích Václav Vojtíšek. Jejich vznik klade zprvu do doby po válkách husitských a odůvodňuje jej přetížeností městské rady. V pozdější své práci o samosprávě pražských měst uvedl Vojtíšek názor, že počátky jmenovaných soudů nutno klást až do posledních dvou desetiletí 16. století, do doby po vydání Koldínových Městských práv, která upevnila městskou správní organizaci a znemožnila správním složkám cokoli podnikat proti intencím městské rady. Za těchto okolností mohla prý rada přenést část své pravomoci na cechmistry některých řemesel a vytvořit z nich nižší delegované soudy.⁵ Nejnověji se dobou vzniku poříčního práva zabývala Alena Šlechtová, jež vyslovila domněnku, že poříční právo vzniklo na přelomu 16. a 17. století.⁶ S názorem na vznik pražských delegovaných soudů teprve v posledních desetiletích 16. století však nelze souhlasit, protože již z dřívějších let máme o jejich existenci dostatek zpráv.⁷

O vzniku poříčního práva najdeme zmínky i v jeho úředních spisech, ale tyto údaje nejsou věrohodné. Ve snaze dodat svému úřadu co největší starobylosti spojovali představitelé práva vznik této instituce již s Janem Lucemburským. Ve zprávě politické komisi z května r. 1776 se odvolávají na privilegium Jana Lucemburského z r. 1316, v žádosti Ferdinandovi III. z r. 1659 zase jiného Janova privilegia z r. 1325.⁸ Avšak obě zmíněné královské listiny se týkají dřevního trhu v Podskalí, a o poříčním právu v nich není ani zmínky.⁹ Věrohodnost obou zmíněných zpráv, kladoucích vznik práva do první poloviny 14. století, vyvrací společné nařízení rychtářů a konšelů Starého a Nového Města pražského z r. 1356 pro dřevní trh. Přestupníky tohoto nařízení z řad staroměstských obyvatel měl trestat rychtář a konšelé Starého Města, novoměstské obyvatele konšelé Nového Města pražského.¹⁰ Ačkoliv se z uvedeného společného usnesení Staroměstských a Novoměstských dovídáme o úřed-

⁵ Srov. Václav Vojtíšek, *Pisáři manuálů radních Nového Města pražského z let 1548–1553*, ČSPS XIX. (1911), str. 18 a *O vývoji samosprávy pražských měst*, Praha 1927, str. 59.

⁶ Alena Šlechtová, *Dřevní trh a plavecký pořádek v pražském Podskalí* (diplomová práce), Praha 1954, str. 70. Poříčnímu právu na počátku 17. století je věnována zejména 4. kapitola této práce.

⁷ Srov. např. zprávu o poříčním právu k r. 1567 ve Sněmech českých III., str. 351. Také o konířském právu je z této doby dostatek pramenných zpráv, a to např. k létům 1569, 1572, 1578 (AMP, rkp. 1143, fol. 12, 12'; rkp. 103, fol. 25, 176'; rkp. 1121, fol. XXII a d.). Zmíněné údaje jsou dostatečným důkazem, že delegované soudy existovaly již před vydáním Koldínových práv.

⁸ Srov. AMP, rkp. 253, fol. 59 a SÚA, ČDK – IV D 7 – žádost poříčního práva Ferdinandovi III., aby mu povolil vydávat zatykač proti těm, kteří se nechtějí podvolit jeho rozsudkům.

⁹ Srov. Jaromír Čelakovský, *Privilegia měst pražských*, Praha 1886, str. 22 a d. a 28 a d.

¹⁰ AMP, rkp. 993, fol. 1.

nicích a strážných, kteří měli dohlížet na dodržování stanoveného tržního řádu, šlo o pouhé tržní dozorce bez soudní pravomoci. Kromě již zmíněných údajů nacházíme ve spisech vyšlých v 17. století z kanceláře tohoto delegovaného soudu ještě jiné, ale časově nepřesné zmínky, které přesto nejsou zcela bezcenné.¹¹ Jednak dokazují, že počátkem 17. století bylo poříční právo již dávno vžitou institucí, jednak nás nenechávají na pochybách, že už v této době neexistoval konkrétní doklad o zřízení práva.

Z toho, co bylo dosud řečeno, nedostáváme uspokojivou odpověď na základní otázku, v které době vzniklo poříční právo. Pokusme se proto o přesnější zjištění doby vzniku poříčního práva, neboť zodpovězení této otázky může mít širší platnost i pro vznik některých jiných pražských delegovaných soudů.

Nejstarší pramenné doklady o existenci poříčního práva, které se mi podařilo nalézt, jsou z let 1505–1511. Týkají se vesměs svědectví starších plavců před novoměstskou radou o sporech, které dříve sami rozsuzovali¹² a z jejichž rozhodnutí se potom jedna ze stran odvolala k městské radě. Obsahem všech těchto případů jsou spory o menší dlužné částky, které se nemohly týkat ničeho jiného než nezaplaceného nebo nedodaného dřeva. Kdyby šlo o pouhou půjčku (bez jakéhokoliv vztahu k dříví), musel by se takový spor projednávat u desetipanského úřadu. Pro sledovanou otázku má největší význam svědectví z r. 1511. Z něho lze zcela jednoznačně usuzovat, že výpověď svědka o složení prisouzených peněz „na právě před staršími“ se bez vší pochyby týká práva poříčního.¹³ Ačkoliv termín právo znamenal i v době mnohem pozdější nejen soud, ale i správní úřad – tedy jakoukoliv instituci, která sloužila k uplatňování a hájení práva – je velmi nepravděpodobné, že by starší plavci mohli ve svém rozsudku nařizovat, aby odsouzená strana složila peníze před nimi u některého jiného úřadu nebo u jiné soudní instance

¹¹ Tak se např. uvádí v přípise soudců poříčního práva novoměstské radě z roku 1604, že toto právo bylo radou vysazeno „před sta lety a více k rozsuzování lidských při, kteréž se dříví anebo dluhův za ně dotýkají“. (SÚA, Archív vyšehradské kapituly, scrin. XVI/2 ab.)

¹² AMP, rkp. 1046, fol. 29, 36, 64 a d.

¹³ AMP, rkp. 1046, fol. 64 a d.: „Vondřej Krbec učiniv přísahu... svědčil takto: Jest mi svědomo, když se soudili vo les Jech s Baršem, tehdy Jech mluvil starším [plavcům], aby mu Bareš les ukázal. Pak páni starší rozkázali Baršovi, aby mu les ukázal. A když mu ukázal i rozkázali [starší plavci] Jechovi, aby položil peníze na právě před staršími a starší nic jsou nepřifiekali. – Jan Dynda učiniv přísahu, svědčil takto: Sem toho svědom, když Jech učinil smlúvu vo vory, i měl Jech položiti peníze před staršími; i nepoložil, ale starší sú za to nic nepřifiekali. – Vávra plavec... svědčil takto: Trefil sem se k tomu, když smlúvali starší plavci Jecha s Maršem. I smlúvili se tak, že měl položiti III kopy ve dvou neděli. A neslibovali starší nic.“

než u jejich práva. Přitom je zcela nepodstatné, že se v tomto zápise výslovně nejmenuje ani pořiční právo, ani soudcové práva, neboť terminologie těchto a podobných orgánů nebyla v 15. ani v 16. století ustálena.¹⁴ Mnohem důležitější je skutečnost, jakou při starší plavci rozsuzovali a že nemohlo jít o spor mezi příslušníky cechu. Právě přílišné lpění na terminologii (právo pořiční, soudcové) odvádělo některé autory příliš daleko od doby skutečného vzniku delegovaného soudu starších plavců — pořičního práva. Konečně Emlerova zpráva z r. 1533, označená jako „svědectví starších plavců a úředníků práva pořičního“,¹⁵ je zcela věrohodným dokladem pro existenci této soudní instance pro první polovinu 30. let 16. století.

Shrneme-li všechny uvedené poznatky, dospějeme k závěru, že instituce pořičního práva existovala již na samém počátku 16. století a že její vznik spadá pravděpodobně do konce 15. století. Přitom nelze vyloučit, že tato soudní pravomoc mohla přejít na starší plavce již při zřízení plaveckého cechu, k němuž došlo pravděpodobně v 60.—70. letech 15. století.¹⁶ Můžeme tedy i na tuto soudní instanci vztáhnout shora zmíněný Vojtíškův názor o vzniku městských delegovaných soudů v pohusitské době.

Jak jsem již uvedl, byli představiteli pořičního práva starší (cechmistr) plaveckého pořádku, na něž novoměstská rada přenesla nižší soudní pravomoc ve sporech vzniklých při obchodu s dřívím. Byli tedy starší plavci stejně jako starší koníři a starší nákladníci piv současně cechmistry svých pořádků i soudci delegovaných soudů. Název právo pořiční se hned nevžil; s tímto pojmenováním se častěji setkáváme až na zlomu 16. a 17. století. Do té doby bývá v pramenech označováno jako soud starších plavců.¹⁷ Kolem poloviny 17. století se ustálil název výsadní právo pořičné. Jiné názvy byly velmi řídké, např. právo star-

¹⁴ Srov. např. Jindřich Šebánek, l. c., str. 771 a d. a Miloš Kratochvíl, l. c., str. 151 a d.

¹⁵ Josef Emler, l. c., str. 3—4, pozn. 9. — Šlo o svědectví představitelů pořičního práva úředníkům Matky Boží na Louži, opatřené dokonce pečeti. Tato listina byla v Emlerově době uložena ve sbírce listů pražského zádušního úřadu. Přes veškeré úsilí se mi nepodařilo Emlerův pramen najít, protože registratura zádušního úřadu je stále ještě neuspořádaná. Přesto však o věrohodnosti Emlerova údaje netřeba pochybovat.

¹⁶ Otázkou pravděpodobné doby vzniku plaveckého cechu jsem se podrobněji zabýval ve své kandidátské práci *Obchod s dřívím v Praze ve 14.—17. století*, Praha 1966, str. 21a a d.

¹⁷ AMP, rkp. 1420, fol. B 82, 490 (B 36). Častěji se však píše o rozsudcích starších plavců. (AMP, rkp. 96, fol. 145'; rkp. 25, fol. 95, 121.) Podobné tomu bylo i s pojmenováním práva konířského (rkp. 1143, fol. 12 a d.), ale zvláště u starších nákladníků, pro jejichž soud se ještě ani počátkem 18. století zcela neujal název úřad osmipanský. V titulárních kalendářích z této doby bývají uváděni stále jen jako starší nákladníci, ač co do důležitosti jdou hned za úřadem šestipanským.

ších plavců, právo pořické nebo právo plavecké. V cizojazyčných textech se setkáváme s označením Flossgericht, Ausgesetztes Flossgericht, Podskaller Gericht, Podskaller Ufergericht, Ufergericht, Pragerisches Holzflössergericht, das ausgesetzte Wassergericht, das Porzitzer Flössergericht, das Porzitzer Ufergericht, das Porzitscher Recht (nebo Gericht), officium nautarum, officium nauticum apod.

Členové tohoto delegovaného soudu se nazývali soudcové (výsadního) práva pořického, starší plavci a soudcové, často jenom starší, Schöpfen und Eltisten des pragerischen Holzflössergerichts, Eltiste und Geschworene. V 18. století se ustálilo pro soudce pojmenování asesorové (assessores).

Počet starších plavců – soudců pořického práva nebyl po celou dobu jeho trvání stejný. Ve dvacátých letech 16. století a v pozdějších desetiletích byli čtyři soudcové, ale v letech 1550–1567 se jejich počet zvýšil na šest.¹⁸ Tento stav zůstal nezměněn pravděpodobně až do devadesátých let 16. století. K roku 1600 máme už zprávu o osmi soudcích pořického práva,¹⁹ kterýžto počet se udržel až do 18. století, kdy byli k osmi přisedícím přidáváni jeden nebo dva nadpočetní – supernumerarii, přijímaní na zkušenou. Podobně tomu bylo i v městské radě a u jiných delegovaných soudů. Toto opatření souviselo s tím, že se po radních a přisedících soudů vyžadovaly právnické nebo hospodářské zkušenosti.²⁰ Jedenkrát se v pramenech setkáváme s počtem devíti soudců, aniž je devátý označen jako supernumerarius.²¹

Poněvadž soudcové pořického práva byli zároveň cechmistry plaveckého cechu, bývali voleni městskou radou současně s představenými ostatních cechů; stejně tomu bylo s osmipáný i právem konířským. Pokud můžeme z dochovaných zpráv sledovat obnovy cechmistrů, zjišťujeme, že v první polovici 16. století docházelo k obnovám celkem pravidelně po dvou letech. V 17. století se doba mezi jednotlivými obnovami pro-

¹⁸ AMP, rkp. 332, fol. A 3'. (Cituji z fotokopie části moderního opisu, uložené v Archívu hl. města Prahy, neboť originál shořel při požáru Staroměstské radnice v r. 1945.) Z obnovy cechmistrů v r. 1549 máme poslední zprávu o čtyřech starších plavcích (AMP, rkp. 1420, fol. B 53); o šesti starších se poprvé dovídáme k r. 1567. (Rkp. 25, fol. 4'.) Z období 1550–1566 se obnovy cechmistrů nezachovaly. Ve stejné době došlo také při právu konířském k zvýšení počtu soudců ze čtyř na šest, kdežto starších nákladníků bylo na Novém Městě osm už před r. 1549.

¹⁹ Je zcela pravděpodobné, že počet soudců se ustálil na osmi už před r. 1600. V nejstarším manuálu pořického práva je v seznamu přisedících u prvních sedmi soudců poznamenáno „byli již 1600“ (AMP, rkp. 129, fol. 224). Osmým byl přední soudce – direktor. Poslední zpráva o obnově šesti přisedících je z r. 1584. (Tamtéž, rkp. 96, fol. 107.) Shodný počet soudců mělo v uvedeném roce i právo konířské, které zůstalo na počtu šesti ještě koncem sedmdesátých let 17. stol. (AMP, rkp. 97, fol. 345 – obnova z r. 1674.)

²⁰ Václav Vojtíšek, *O vývoji samosprávy pražských měst*, str. 74 a d.

dlužuje,²² je nepravdělná a během první poloviny 18. století hromadné obnovování cechmistrů přestalo. Při obnově byli předvoláni soudcové poříčního práva na novoměstskou radnici, kde vykonali přísahu. Znění přísahy bylo stejné jak pro soudce nižších soudních instancí (osmipány, právo konířské a poříční), tak pro ostatní cechmistry.²³

Za několik dnů (někdy i týdnů) po vykonání přísahy se dostavili inspektoři poříčního práva (tj. dozorem nad právem pověření členové městské rady) do jeho zasedání, aby nově jmenované soudce slavnostně instalovali. Slavnostnímu aktu byl přítomen radní písař, který předčítal jména soudců. Nemohl-li být instalaci přítomen, četl jména soudců písař práva poříčního.²⁴

Uprázdnilo-li se místo některého soudce ať již úmrtím, rezignací nebo z jiného důvodu, podávali v 18. století uchazeči městské radě žádost, aby je jmenovala na volné místo. Svou žádost dokládali získanou způsobilostí k zastávání požadovaného úřadu. Rada si obvykle vyžádala u poříčního práva dobrozdání o žadateli a zprávu o jeho příbuzenském vztahu k ostatním soudcům;²⁵ podle došlých informací potom rozhodovala o jmenování nového soudce. Tím bylo delegovanému soudu umožněno zasáhnout alespoň částečně (byť jen nepřímo) do výběru nových přísedících. Proto se také právo plavecké snažilo, aby zavedená praxe při obsazování uprázděných asesorských míst byla ze strany městské rady dodržována.²⁶ Soudcem poříčního práva se mohl stát jenom usedlý novoměstský měšťan, který byl příslušníkem plaveckého cechu.²⁷ Když roku

²¹ AMP, rkp. 67, fol. 63. Podobně také v Novém titulárním kalendáři... na rok 1711... od Petra z Grynwaldu, str. 33–34. Předpokládám, že devátého soudce můžeme považovat za „nadpočetného“, i když tuto poznámku u něho postrádáme.

²² AMP, rkp. 332 (fotokopie opisu), fol. A 3' (r. 1528), fol. 20' (r. 1530), fol. B 9 (r. 1532), fol. B 17 (r. 1534); rkp. 97 (kniha obnov Nového Města). Obnovy cechmistrů z let 1637, 1639, 1643, 1647, 1650, 1653, 1658, 1666, 1670, 1674, 1678. Obnovy rad a cechmistrů na Starém Městě (AMP, rkp. 70) téměř souhlasí s daty obnov na Novém Městě. V novoměstské knize obnov (rkp. 97) chybějí jen obnovy z let 1661 a 1671.

²³ Srov. AMP, rkp. 85, fol. 10 a d. Text přísahy z první poloviny 16. století uveden v rkp. 332, fol. A 3'.

²⁴ AMP, rkp. 67, fol. 63, 156'.

²⁵ AMP, rkp. 253, fol. 25 a d.

²⁶ AMP, rkp. 68, fol. 205; rkp. 250, fol. 127'.

²⁷ Do r. 1608 mohl být přijat do plaveckého pořádku za souseda (tj. mistra) kterýkoliv novoměstský měšťan. Od tohoto roku však byli ponecháni mezi sousedy jen ti, kteří vlastnili dům v Podskalí. (AMP, rkp. 129, fol. 230'.) V březnu 1680 vydala novoměstská rada nařízení, podle něhož nesměl provozovat plaveckou živnost, kdo neměl u svého domu v Podskalí také břeh k skládání dříví. Originál těchto radních rozhodnutí se sice nezachoval, ale známe je ze seznamu listin, týkajících se dřevního obchodu v Praze, který pořídil r. 1852 K. J. Erben. (AMP, sb. listin I — 684/4.) Důvodem těchto opatření bylo nepochybně omezování práva k dřevnímu obchodu, což bylo analogií omezování práva varu. (Srov. Josef Janáček, *Pivovarnictví v českých královských městech v 16. století*, Praha 1959, str. 4 a d.)

1726 novoměstská rada jmenovala dva nové soudce, kteří nesplňovali tuto podmínku, plavecké právo proti tomu protestovalo. Svým protestem sice nezvrátilo rozhodnutí rady, ale nově jmenovaným soudcům bylo nařízeno, aby se během čtvrt roku zakoupili v Podskalí a požádali o přijetí do pořádku.²⁸ V jiném případě vykonával soudce František Neumann pět let funkci u poříčního práva, než se zakoupil v Podskalí. Ačkoliv sama rada Nového Města na jedné straně tuto podmínku pomíjela, jindy ji sama vyžadovala.²⁹ Přestal-li soudce provozovat plaveckou živnost a začal s jiným druhem obchodního podnikání, měl se zříci svého úřadu.³⁰

Od roku 1729 přestalo hromadné obnovování městských rad a úřad člena rady se stal doživotním,³¹ pokud ovšem některý radní nerezignoval. Od té doby se obsazovala jenom uprázdněná místa. Podobná praxe přešla i k nižším soudním instancím a k cechům. Jestliže v dřívějších dobách jmenovala rada všechny soudce najednou, ustanovovala tím současně i jejich pořadí u soudu, jakýsi stupeň hodnosti či důležitosti. Jakmile se však začala obsazovat jen jednotlivá místa, stalo se zvykem, že na uprázdněné místo (doslova na uprázdněnou židli) dosedl v pořadí následující asesor a také další za ním zaujali postupně vyšší místo. Na poslední místo byl radou dosazen nový přisedící, obvykle „nadpočetný“ – supernumerarius, který se tak stal skutečným soudcem.³² V tom případě rada jmenovala nového „nadpočetného“ asesora. Nebyla-li zmíněná praxe dodržena, docházelo mezi předstiženými k roztrpčení. Tak např. v r. 1740 jmenovala novoměstská rada dosavadního druhého písaře Josefa Jeronýsa za asesora práva poříčního „na to místo a stolicí, na kterém jeho pan bratr, již nyní radní, seděl“ a „předsadila“ ho soudcům Mixovi a Kosovi. Přisedící Mixa se tím cítil poškozen a požádal primátora

²⁸ AMP, rkp. 68, fol. 205.

²⁹ Tamtéž, fol. 135': „podáno na ruku (primátorem), že p. Ant. Hämberle, jsa asesorem, dosavade že usedlý nejni. Respondit, že jest usedlý na Poříčí a že žádné živnosti nevede. A dále se odvolával na p. Františka Neumona, že týž pět let bez usedlosti asesorem byl“. — V r. 1764 soudce Velinský prodal v Podskalí dům, a tím ztratil právo k plavecké živnosti. Ostatní soudcové práva mu nařídili, aby se znovu zakoupil a než tak učiní, aby nevedl živnost, k níž pozbyl oprávnění, „z ohledů kterých ostatní páni asesores s ním seděti nechtějí.“ Doporučili mu také, aby nenavštěvoval zasedání práva až do dalšího rozhodnutí. (AMP, rkp. 251, fol. 151.)

³⁰ V r. 1724 oznámilo právo přisedícimu Balabánovi, že po jeho resignaci na plaveckou živnost „nesrovnalé jest, aby jeden extraneus, jakožto on nyní skutečný nákladník piv vaření jest, zde u soudu seděl a požádalo jej, aby na své asesorství u práva resignoval. Soudce Balabán však odmítl s poukazem, že neupustí od svého úřadu, dokud ho z funkce nepropustí novoměstský magistrát. (AMP, rkp. 68, fol. 163.) V příštím roce přece jen na své soudcovství u poříčního práva resignoval. (Tamtéž, fol. 182'.)

³¹ Václav Vojtíšek, *O vývoji samosprávy*, str. 69. U práva poříčního máme zprávu o poslední hromadné obnově z r. 1729. (AMP, rkp. 250, fol. 317'.)

³² AMP, rkp. 67, fol. 179, 237; rkp. 68, fol. 182', 205; rkp. 250, fol. 224.

o zproštění své funkce; novoměstská rada jeho žádosti vyhověla a místo Mixy byl zvolen nový soudce, tentokrát však „tou posloupností“, tj. zaujal poslední, osmé místo mezi soudci.³³ Ze zachovaných protokolů práva jsme zpraveni o trojím, pravděpodobně dočasném zbavení asesorské funkce.³⁴

Nejčestnější a nejdůležitější místo mezi soudci náleželo prvně jmenovanému při obnově práva. Byl nazýván přední, přední starší (tituly cechovní), přední soudce a později direktor. Stejně jako při úřadě deseti-panském³⁵ byl i u práva poříčního před r. 1729 úřad předního soudce úřadem trvalým po celé funkční období, od jedné obnovy do druhé. Tím se lišily delegované soudy od městské rady, v níž se ve funkci purkmistra střídali konšelé po měsíci. Když se po roce 1729 přestalo s obnovami, stával se direktorský úřad doživotním, nedošlo-li k direktorově rezignaci nebo k jeho sesazení. Uprázdnilo-li se místo předního soudce, byla už před rokem 1729 zavedena praxe, že soudcové práva navrhovali radě ze svého středu tři schopné kandidáty, z nichž rada jednoho ustanovila direktorem. Proti této zavedené zvyklosti jmenovala novoměstská rada v roce 1713 na místo direktora poříčního práva dosavadního písaře téhož práva Františka Dvořáka.³⁶ Nově jmenovanému přednímu soudci byla předávána velká pečeť práva, privilegia plaveckého cechu a klíče od pokladnice.³⁷ K zastupování direktora býval městskou radou ustanoven některý z přísedících, který byl teprve od r. 1737 nazýván vicedirektorem.³⁸ Stejně jako všichni přísedící musel být i direktor plavcem. Výjimku najdeme jenom u posledního, Jana Kryštofa Elgera (1770–1783). Přestože direktor požíval u ostatních soudců vážnosti, musel i on respektovat usnesení práva, jestliže před ním stanul jako žalobce nebo obžalovaný.³⁹ Z celé doby existence tohoto delegovaného soudu je znám jeden případ, kdy byl direktor městskou radou sesazen, a to pro zpronevěru úředních peněz.⁴⁰

³³ AMP, rkp. 250, fol. 179'.

³⁴ AMP, rkp. 129, fol. 181 a d.; rkp. 251, fol. 151'; rkp. 252, fol. 11'.

³⁵ Srov. Jindřich Šebánek, l. c., str. 786.

³⁶ Když r. 1713 zemřel direktor Matěj Kubice, „jest za příčinou smrti jeho k slavnému magistrátu zpráva odeslána, v kteréžto obyčejným způsobem tři subjekta k zastávání té povinnosti, totiž p. František Hämberle, p. Benjamin Balabán a p. Jifí Borecký za způsobilé jmenované byly.“ Rada však nejmenovala nikoho z nich, nýbrž Františka Dvořáka. Nespokojenost s nově jmenovaným direktorem byla asi městské radě známa, a proto inspektoři práva využili instalace k napomenutí všech přítomných soudců i ostatních plavců. (AMP, rkp. 67, fol. 111.)

³⁷ AMP, rkp. 67, fol. 46'; rkp. 250, fol. 209; rkp. 251, fol. 226.

³⁸ AMP, rkp. 250, fol. 59', 103; rkp. 252, fol. 69; rkp. 67, fol. 46.

³⁹ AMP, sb. listin I – 150/36; rkp. 59, fol. 12 a d.

⁴⁰ Jde o direktora Františka Dvořáka. Za důvod jeho propuštění se uvádí „sběhlost velkých dluhů a jiných případností“. (AMP, rkp. 250, fol. 127'.) Týden po propuštění požádal Dvořák právo, aby mu vydalo potvrzení, že řádně zastával své

Přes nedostatek zpráv o působnosti direktora lze soudit, že jeho činnost byla patrně v mnohém podobná činnosti předního soudce deseti-panského.⁴¹ I on jistě přijímal ohlášení stran, které chtěly být obeslány, aby mohly podat žalobu, nebo přijal písemnou žalobu, „když se na právních věcech nesešlo“. Vykonával dozor na jednání práva a od roku 1773 kontroloval soudní zápisy v knize protokolů.⁴² Direktor vedl počty poříčního práva, které předkládal ke kontrole ostatním soudcům. Počty schvalovali inspektoři práva, před rokem 1729 obvykle při hromadné instalaci, později v nestejných lhůtách.⁴³ Působnost direktora se projevovovala také v dozoru na dodržování tržních řádů pro podskalský dřevní trh. O tuto agendu se ovšem dělil s ostatními soudci v různých komisích.⁴⁴ Direktorovi však příslušel vrchní dozor nad všemi komisemi, neboť ne ve všech byl přímým členem. To však už velmi úzce souviselo s činností, vyplývající z jejich současné funkce představených plaveckého cechu.

V době, kdy právo poříční nezasedalo, přijímal za nepřítomného direktora různá ohlášení u práva některý z přítomných soudců.⁴⁵ Někdy rada Nového Města přímo jmenovala direktorova zástupce, který potom přejímal buď část, nebo za určitých okolností všechnu agendu předního soudce.⁴⁶ Občas zjišťujeme, že právo doporučilo sporným stranám, aby se porovnaly o dluh, a v takovém případě jmenovalo jednoho nebo dva z přísedících jako smlouvce,⁴⁷ kteří pak podávali v zasedání zprávu o stavu jednání mezi stranami. K povinnostem soudců náleželo také odhadování dříví, tzv. šacunky.⁴⁸

funkce. Právo mu odpovědělo, že vyhoví jeho žádosti, až složí počty a až bude projednáno jistých 43 zl. (Tamtéž, fol. 131.) Ještě za úřadování direktora Dvořáka se projednávala otázka, co učinil s jistou částkou získaných peněz. Protože direktor nemohl tuto částku nikde vyúčtovat, poznamenal písař do protokolu: „ty [peníze] pan direktor propil.“ (Tamtéž, fol. 121’.)

⁴¹ Srov. Jindřich Šebánek, l. c., str. 787 a d.

⁴² AMP, rkp. 252, fol. 1’. Na konci zápisů každého zasedání je od počátku r. 1773 připsáno vlastní rukou direktora: „Perlegi Johann Christoph Elger, Direktor.“

⁴³ AMP, rkp. 67, fol. 63, 83, 156’; rkp. 68, fol. 135, 323’. — V r. 1729 podal soudce Míxa na místodržitelství stížnost, že direktor Dvořák po 17 let svého úřadování nepředložil nikomu počty práva. Místodržící nařídili direktorovi, aby tak učinil. K překvapení celého práva byly počty v pořádku. (Rkp. 68, fol. 313.) O necelých deset let později byl však pro nepořádné vedení počtů sesazen. (Srov. pozn. č. 40.)

⁴⁴ Srov. např. AMP, rkp. 67, fol. 114’ a 159. — Z titulu vrchního inspektorství nad komisemi zmocnil se o své újmě poslední direktor práva Elger rozhodování ve všech komisích. Opomíjení soudcové se proto rozhodli oznámit direktorovi, „by on sám osobně bez přitažení concommisarii et actuarii komise nedržel, anť že stížečně na příslušející místo se to přednésti má“. (AMP, rkp. 252, fol. 78’.)

⁴⁵ AMP, rkp. 129, fol. 180’, 183.

⁴⁶ AMP, rkp. 67, fol. 46; rkp. 250, fol. 209.

⁴⁷ Srov. např. AMP, rkp. 1046, fol. 29; rkp. 129, fol. 58, 106’, 169, 205’ a d.

⁴⁸ AMP, rkp. 59 (kniha dekretů, šacunků atd.); rkp. 250, fol. 227’.

Současně se soudci práva pořičního býval instalován jejich písař, zvaný také notář, notarius, actuarius, Amtsschreiber. První zprávu o úředním písaři pořičního práva máme z r. 1550.⁴⁹ Stejně jako písaři radní a jiných městských úřadů, byl i písař tohoto práva přijímán a propouštěn městskou radou. V 18. století si uchazeči o místo písaře podávali žádosti k novoměstské radě, která je odeslala k vyjádření plaveckému právu a teprve na základě jeho dobrozdání jmenovala rada nového písaře.⁵⁰ Od konce 17. století bývali u pořičního práva dva písaři, první a druhý, který býval také nazýván vicenotarius.⁵¹

Nebylo výjimkou, že písař pořičního práva zastával současně funkci písaře ještě u jiného soudu nebo u jiného městského úřadu.⁵² Písař mohl být současně i supernumerárním asesorem téhož práva.⁵³ Ačkoli se po písaři nežádalo, aby byl členem plaveckého pořádku, nebylo přesto žádnou zvláštností, že písař starších plavců byl tovaryšem nebo sousedem plaveckého pořádku.⁵⁴ Všechny tyto okolnosti souvisely nepochybně se špatnými platy písařů v 18. století, o nichž bude pojednáno později.

Hlavním úkolem úředního písaře (v pozdější době prvního písaře) bylo zapisovat právní jednání do knihy protokolů a vést jiné úřední knihy. Na požádání stran pořizoval různé výpisy z těchto knih, zejména rozhodnutí (dicta), kterých bývalo zapotřebí, když se jedna strana odvolávala k vyšší soudní instanci. Písař vyřizoval všechnu písemnou agendu

⁴⁹ AMP, rkp. 1421, fol. A 14'. Ještě v roce 1549 neměli soudcové pořičního práva přísežného písaře, jak vyplývá z odpovědi rady novoměstské starším plavcům. (Rkp. 1420, fol. 460.) — Není vyloučeno, že v dřívější době vykonával nezbytné písařské práce jeden ze soudců práva. V r. 1537 se jeden soudce jmenuje Matouš písák (rkp. 332, fol. 50); v r. 1549 byl dokonce předním soudcem. (Rkp. 1420, fol. B 53.)

⁵⁰ Tamtéž, rkp. 250, fol. 128'.

⁵¹ Tamtéž, rkp. 129, fol. 228. Ojedinelá zpráva z r. 1616 uvádí druhého písaře již v této době. (Tamtéž, fol. 121.) Byl jím Řehoř Tentera, ačkoli podle seznamu písařů i mnoha dalších zmínek z manuálů byl písařem pořičního práva Lukáš Šebestián. Jde-li o zjev přechodný nebo existoval-li druhý písař již od této doby, nelze pro nedostatek písemných zpráv zjistit.

⁵² Tak byl např. písař a pozdější direktor práva František Ant. Dvořák zároveň ingrosátorem u novoměstského magistrátu v letech 1695–1738 (SÚA, SM — H 83/9; AMP, rkp. 85, fol. 4; Nové titulární kalendáře na rok 1706 a další léta). Písař Jan Václav Marle byl v letech 1718–1722 také adjunktem při právě rycháfském (srov. Nové titulární kalendáře pro tato léta), v letech 1722–1723 písařem na Výtoni (AMP, rkp. 68, fol. 108, 117, 124). Nejzaměstnanějším písařem však byl Jan Faltin, který působil u pořičního práva v letech 1749–1769, radním písařem na Vyšehradě byl v letech 1755–1764 (rkp. 1924, fol. 1–54) a ještě písařem novoměstských desetipánů v období 1756–1771 (rkp. 1410, fol. 104; rkp. 1411, rkp. 1412, fol. 183). Když v roce 1769 odešel od plaveckého práva, stal se písařem práva konířského. (Rkp. 251, fol. 219.)

⁵³ AMP, rkp. 67, fol. 186. Srov. též Nový titulární kalendář na rok 1721 a d.

⁵⁴ AMP, rkp. 67, fol. 87; rkp. 68, fol. 76. Srov. též v katalogu výsadního práva pořičního seznamy písařů, sousedů a tovaryšů. (Rkp. 129, fol. 228, 230–234, 253–256.)

práva a v nepřítomnosti soudců přijímal různá ohlášení stran.⁵⁵ Zapisoval do register dříví připravené na prodej k podskalskému trhu a týdně o tom podával zprávu novoměstským šestipánům, vedl záznamy o dříví, které bylo prodáno a splaveno za Prahu. Se staršími plavci se písař zúčastňoval oceňování vorů (tzv. šacunků) nebo býval právem pověřen k vyšetření různých údajů v úředních knihách jiných úřadů.⁵⁶ Písař měl v opatrování menší pečeť práva.⁵⁷ Z úředních knih pořičního práva můžeme postihnout i činnost druhého písaře, který byl někdy nazýván mladším. Také on býval přítomen zasedání práva a za nepřítomnosti prvního písaře zaznamenával jednání soudu, která téměř pravidelně přepisoval do manuálu první písař.⁵⁸ Stál-li první písař před pořičním právem jako žalobce nebo obžalovaný, potom psal zápis v knize protokolů mladší písař, aby byla zajištěna nestrannost zápisu.⁵⁹ Je samozřejmé, že vedle agendy pořičního práva připadlo oběma písařům i vyřizování různých písemností, týkajících se plaveckého cechu, zejména privilegovaného obchodu s dřívím v městech pražských. I když jejich činnost v tomto směru nebyla bezvýznamná, nebudeme se jí na tomto místě zabývat, neboť se vymyká z rámce této studie.

Jedinou úřední osobou, kterou pořiční právo samo přijímalo a propouštělo, byl sluha, ponejvíce nazývaný úřední služebník, řidčeji servus nebo posel, německy Amtsdienner. O „služebnictví“ se zájemci ucházeli u práva buď ústně nebo písemně. Přijatý posel byl napomenut k řádnému vykonávání svých povinností a nato složil právu přísahu.⁶⁰ Od počátku 18. století zjišťujeme v některých dobách dva služebníky, staršího a mladšího, prvního a druhého. Z rozdílnosti německého pojmenování vyplývá, že první (Amtsdienner) byl sluhou práva, kdežto druhý (Zechbote) byl sluhou plaveckého cechu.⁶¹ Některé sluhy nacházíme mezi tovaryši plaveckého pořádku, v jednom případě byl posel dokonce jmenován starším plaveckým tovaryšem.⁶² Úřední sluha dostával do

⁵⁵ AMP, rkp. 129, fol. 141': „Pavel Weis, když bylo po vyvstání pánů starších, ohlášení učinil, že Ludmilu Motyčkovou... ku právu panu Václavovi Smolíkovi staví, žádaje toto za poznamenání.“

⁵⁶ AMP, rkp. 59, fol. 97, rkp. 67, fol. 166 a rkp. 68, fol. 273'.

⁵⁷ AMP, rkp. 250, fol. 349.

⁵⁸ AMP, rkp. 68, fol. 50, 55', 57, 57', 58', 147', 173, 196', 202, 215', 228, 229', 231, 232, 233, 233', 274', 276', 279, 304, 347 a d. O povinné přítomnosti druhého písaře svědčí, že bývá jeho nepřítomnost zapisována v manuálu. (AMP, rkp. 67, fol. 106.)

⁵⁹ AMP, rkp. 68, fol. 45, 96, 107', 117, 124'.

⁶⁰ AMP, rkp. 129, fol. 1', 134; rkp. 67, fol. 39, 95, 124'; rkp. 68, fol. 259; rkp. 250, fol. 209; rkp. 251, fol. 89.

⁶¹ AMP, rkp. 67, fol. 39; rkp. 250, fol. 111, 140'; rkp. 251, fol. 89, 147; rkp. 129, fol. 222. — Výjimečně se stalo, že byli přijati dva poslové se stejnými právy a povinnostmi. (Rkp. 250, fol. 209.)

⁶² AMP, rkp. 67, fol. 95; rkp. 250, fol. 111, 341'; rkp. 251, fol. 147. Srov. též rkp. 129, fol. 229 a 253 a d.

opatrování klíče od místnosti, v níž se konalo zasedání práva, a tím i dozor nad vším, co bylo v kanceláři. K nejdůležitější povinnosti služebníka náleželo obesílání stran k soudnímu jednání; rozkazy k obesílání dostával od direktora nebo od jeho zástupce. Proto se měl dostavit každý den ráno i v poledne k direktorovi, nemá-li pro něj představený práva nějakou pochůzku.⁶³ Protože se stávalo, že plavci neudávali správný počet vorů, které plavili z Podskalí dále k městům pražským, měl posel práva za úkol zapisovat jméno plavce, počet vorů a komu se plaví. Své zápisy měl denně odevzdávat písaři, jenž je kontroloval se svými výkazy. Kromě toho býval právem někdy pověřován, aby v městech pražských zjistil neoprávněné překupníky a obchodníky s dřívím, jindy byl posílán upomínat strany o zaplacení dlužných částek.⁶⁴

Podobně jako jiné městské úřady bylo i právo pořiční úřadem čestným a soudcové práva neměli žádný stálý plat. Náležely jim jenom poplatky za úřední výkon a taxy.⁶⁵ Teprve z počátku 18. století máme několik zpráv o nestálých platech soudců pořičního práva, ale o jejich výši se z nich nedovídáme nic konkrétního. V té době náležela soudcům třetina pokut u jejich práva присouzených.⁶⁶ Také o pravidelném deputátu máme několik zmínek a ojediněle se dovídáme i o existenci mimořádných odměn.⁶⁷ Roku 1711 si vyžádalo místodržitelství od všech pražských magistrátů a ostatních úřadů výkaz poplatků, které tyto úřady vybíraly za různé úřední výkony. V tzv. úřední taxe, kterou plavecké právo odeslalo na místodržitelskou kancelář, byla uvedena výše poplatků, jež strany platily asesorům práva za odhad dříví (šacunk) a za různé komise, k nimž byli starší plavci jednak dožádáni, jednak delegováni novoměstskou radou. Zmíněná taxa obsahuje i platy, které náležely starším plavcům jako představitelům plaveckého pořádku.⁶⁸

Poměrně lépe jsme informováni o platech písařů, kteří pobírali stálý plat, jehož výši však v 16. a 17. století neznáme. Z pozdějších údajů můžeme usuzovat, že plat písaře plaveckého práva nebyl v té době nijak vysoký. Z počátku 17. století se zachovalo několik zmínek o taxách,

⁶³ AMP, rkp. 250, fol. 103, 209.

⁶⁴ AMP, rkp. 67, fol. 123'; rkp. 68, fol. 42', 47, 49', 52', 77', 85, 267.

⁶⁵ Václav Vojtíšek, *Z minulosti naší Prahy*, Praha 1919, str. 90 a Jindřich Šebánek, l. c., str. 783.

⁶⁶ AMP, rkp. 67, fol. 184', 224; rkp. 68, fol. 6. — Ještě v r. 1776 — tedy sedm let před zrušením práva — se uvádí ve zprávě policejní komisi, že soudcové pořičního práva nemají žádný fixní plat. (AMP, rkp. 253, fol. 59'.)

⁶⁷ AMP, rkp. 67, fol. 237' (20 zl. direktorovi práva); rkp. 68, fol. 104' (12 zl. direktorovi); rkp. 250, fol. 141' (prominutí dluhu téměř 20 zl. přisedícimu). Místo pořádání obvyklé hostiny při obnově práva rozhodnuto, aby každému ze soudců bylo vyplaceno z důchodu práva po 3 zl. (rkp. 68, fol. 317'). — Srov. také rkp. 129, fol. 367; rkp. 67, fol. 224; rkp. 250, fol. 38.

⁶⁸ AMP, rkp. 129, fol. 365 a d.

které strany platily písaři za různé výpisy z úředních knih (rozsudky práva čili dicta, obstavení vorů) nebo naopak za záznam do knih (plnomocenství, stanné právo, ohlášení).⁶⁹ O stálém ročním platu písaře jsme zpraveni teprve k r. 1708, kdy byl zvýšen na 10 kop míš. Úřední taxa plaveckého práva z r. 1711 přiznává písaři 10 zl. ročního platu a deputát v hodnotě 6 zl. 30 kr.; podává také obraz o tom, kolik a za který úřední výkon platily strany písaři.⁷⁰ V listopadu téhož roku byla vydána tzv. Eleonorská taxa, která kromě sjednocení soudního řádu v městech pražských zaváděla jednotné taxy u pražských magistrátů a jim podléhajících nižších soudních instancí.⁷¹ Častěji než ojedinělé zvyšování služného se objevuje mimořádná odměna za práce, které nepříslušely k úřední písařské agendě.⁷² Několik zpráv nasvědčuje tomu, že při vyměřování pokut za přestupky proti tržním řádům nebo plaveckým privilegiím nařizovalo poříční právo i určitou částku, kterou měl pokutovaný zaplatit písaři.⁷³ Kromě některého nově zavedeného poplatku dostával i různé odměny, jež mu náležely z funkce písaře plaveckého cechu.⁷⁴ Byl-li tento první čili úřední písař placen převážně z peněz poříčního práva, dostával naproti tomu druhý písař odměnu větším dílem z pokladny nižších pořádků plaveckého cechu.⁷⁵

Z uvedeného výkladu vyplývá, že písař byl za svou práci málo placen. I když můžeme v některých případech pozorovat nepatrné zvýšení ročního platu, svědčí o špatném sociálním postavení písařů v 18. století už ta okolnost, že někteří zastávali úřad písaře u dvou i více městských úřadů současně (např. František Dvořák, Jan Marle, Jan Faltin). Nedostatek zpráv z předchozího století nám znemožňuje učinit srovnání, ale jak zjistil Šebánek u písařů desetipanských, můžeme už v 17. století postihnout proces, jímž dochází k zhoršení sociálních poměrů písařů.⁷⁶

O platu sluhů plaveckého práva jsme zpraveni teprve v první polovině 18. století, kdy jejich celoroční plat činil 6 zl. Výše platu se nezměnila až do zániku práva, avšak v některých dobách jim byly přidávány další 4 zl., snad za řádné plnění povinností či za práci, kterou vykonávali pro

⁶⁹ AMP, rkp. 129, fol. 114, 131', 141', 152', 167, 168, 171', 175'.

⁷⁰ Tamtéž, fol. 365 a d.; rkp. 67, fol. 34.

⁷¹ AMP, rkp. 1835.

⁷² AMP, rkp. 67, fol. 87'. Písaři Dvořákovi zvýšena r. 1712 roční služba o 2 kopy míš. Někdy se setkáváme s nářkem písaře na špatný plat a se žádostí o nějaké nadlepšení. (Rkp. 67, fol. 87', 112', 125.) — Rkp. 68, fol. 8', 107', 173, 239; rkp. 251, fol. 5', 154'.

⁷³ AMP, rkp. 129, fol. 122; rkp. 250, fol. 126', 144.

⁷⁴ AMP, rkp. 129, fol. 366' a d.; rkp. 251, fol. 137'.

⁷⁵ AMP, rkp. 250, fol. 270'; rkp. 129, fol. 367.

⁷⁶ Jindřich Šebánek, l. c., str. 784.

plavecký cech.⁷⁷ Za součást platu nutno považovat i bezplatný byt v domě starších plavců. Nemohl-li sluha bydlet ve svém „úředním“ bytě, dostával od práva příplatek na činži.⁷⁸ Kromě stálého platu, který byl velmi malý, náležely úřednímu sluhovi i nepravidelné poplatky za úřední výkon, jak jsou zaznamenány v úřední taxě. Ačkoli uvedená taxa pochází až z roku 1711, lze se právem domnívat, že obsahuje souhrn poplatků, vžitých již koncem 17. století.⁷⁹ O platu druhého sluhy nejsme dostatečně zpraveni. Jisté je, že první sluha měl větší příjem, nebylo-li výjimečně výslovně nařízeno, že oběma náleží stejný plat.⁸⁰

O místě zasedání poříčního práva nemáme z počátku žádné zprávy. Soud starších plavců zasedal patrně u předního soudce nebo v některém najatém domě. Když r. 1582 odkázal plavec Jan Nygelius Litomyšlský svůj dům (čp. 383 na Novém Městě) „starším plavcům i všemu pořádku plaveckému“,⁸¹ byla sem přenesena i zasedání práva, která se konala v jedné světnici v prvním patře. Ostatní místnosti bývaly pronajímány,⁸² s výjimkou těch, které byly v 18. století vyhrazeny za byt úředního sluhy. Tento dům, nazývaný „dům radní“ nebo „výsadní“, byl sídlem poříčního práva až do jeho zrušení r. 1783.

Z počátku 17. století jsme zpraveni z nejstaršího manuálu práva poříčního,⁸³ že právo zasedalo dvakrát týdně v pondělí a ve čtvrtek; také privilegia plaveckého pořádku ustanovovala zasedání soudu v těchto dnech. Jen zcela výjimečně se v 17. a počátkem 18. století konalo mimořádné zasedání práva (tzv. *extraordinaria sessio*).⁸⁴ S poklesem soudní agendy práva souviselo, že v 18. století najdeme termín mimořádné zasedání u schůzí konaných v pondělí a ve čtvrtek.⁸⁵ V druhé polovici 18. století nebývalo řídkým zjevem, že v zasedání soudu starších plavců nebyl projednáván žádný spor. Právo se sice sešlo k pravidelnému zasedání, ale nemělo o čem jednat. Takový stav označil písař pod jmény přítomných soudců

⁷⁷ AMP, rkp. 250, fol. 254'. V sedmdesátých letech 18. století usilovali služebníci o zvýšení platu, ale jejich úsilí bylo marné (rkp. 252, fol. 10); dále rkp. 250, fol. 140', 170', 254'.

⁷⁸ AMP, rkp. 67, fol. 47; rkp. 250, fol. 88.

⁷⁹ AMP, rkp. 129, fol. 365 a d.

⁸⁰ AMP, rkp. 250, fol. 111, 209; rkp. 251, fol. 147.

⁸¹ O domě starších plavců srov. Václav Vojtíšek — Karel Guth, *Radnice podskalská, Zprávy komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek král. hlavního města Prahy VI.* (1915), str. 61–67 a Václav Vojtíšek, *Podskalská radnice*, *Národní listy* 27. 7. 1910, č. 205.

⁸² AMP, rkp. 129, fol. 131'; rkp. 67, fol. 132; rkp. 68, fol. 176'. — V přízemí domu byl od první poloviny 18. století pivní šenk. (AMP, rkp. 68, fol. 254'.) Dům byl zbořen v r. 1911.

⁸³ AMP, rkp. 129, srov. též privilegia plaveckého pořádku art. 1, § 2. (AMP, perg. I–75.)

⁸⁴ AMP, rkp. 67, fol. 175, 197', 206; rkp. 250, fol. 142', 149.

⁸⁵ AMP, rkp. 67, fol. 215, 236', 249', 252; rkp. 68, fol. 233; rkp. 250, fol. 2'.

nulou, nebo uvedl, že nebylo nic k zaznamenání.⁸⁶ K r. 1714 se zachovala ojedinělá zpráva, že pravidelná sezení začínala v této době v 10 hodin.⁸⁷

O soudních prázdninách pořičního práva nemáme pro 17. století dostatek zpráv. Podle nejstaršího soudního manuálu starších plavců lze usuzovat, že v letech 1612–1617 právo již nezasedalo v druhé polovině prosince. Vánoční prázdniny končily po Třech králich.⁸⁸ Také kolem velikonoc bývaly delší prázdniny. Počátkem 18. století byly již soudní „ferie“ pořičního práva pevně stanoveny. O vánocích se nekonala soudní zasedání od 17. prosince do 7. ledna, o velikonocích čtrnáct dnů, v době žní a vinobraní také po dvou týdnech a stejně tak ve stanovených dnech, připadl-li na ně některý z četných církevních svátků.⁸⁹

Pokud se týče kompetence soudu starších plavců, byla poprvé formulována v prvním článku statut plaveckého cechu vydaných novoměstskou radou v r. 1645. Podle něho náležely k této soudní instanci všechny spory „v příčině dříví všelijakého vorového neb otýpkového, též strany prken a latí a těm podobných dřevěných věcí k městům pražským dodávaných, skrze obstavuňky od ouřadu... purkmistrského pořádně vyžádané a povolené, skrze jistou attestati jim starším ukázané, jako také o dluhy, odhady..., což jim vlastně rozsuzovati... náleží.“⁹⁰ Do působnosti pořičního práva náležel však také dozor na dodržování tržních řádů a jiných nařízení, vydávaných novoměstskou radou a vládními úřady pro pražský dřevní trh. Uvedený rozsah kompetence zůstal bez podstatných změn až do zrušení práva v r. 1783.

Přestože pořiční právo bylo soudní institucí Nového Města pražského, vztahovala se jeho pravomoc nejen na novoměstské obyvatele, ale i na obyvatelstvo ostatních pražských měst, postranních práv, na obyvatele venkovských měst, poddané i příslušníky vyšších stavů, pokud šlo ovšem o spor týkající se dříví, které bylo nebo mělo být dodáno k prodeji do pražských měst.

Monopolní postavení příslušníků plaveckého cechu v pražském dřevním obchodě bylo částečně narušeno za třicetileté války, kdy se pokoutním dřevním obchodem začali zabývat také někteří obyvatele Starého Města i anežského postranního práva. Staroměstská rada tento pokoutní obchod ve svém městě přímo i nepřímo podporovala, a proto všechna snaha plaveckého cechu a novoměstské rady o jeho likvidaci neměla

⁸⁶ AMP, rkp. 251, fol. 86, 88', 100', 101', 116', 117, 125' a jiné; rkp. 252, fol. 6', 8, 9, 13, 48', 58, 63', 68, 79, 85, 86, 87, 90', 91, 92, 100'.

⁸⁷ AMP, rkp. 67, fol. 124'.

⁸⁸ Srov. AMP, rkp. 129.

⁸⁹ Nový titulární kalendář... sepsaný od Petra z Grynwaldu. K létu... 1706, str. 29–30, 34.

⁹⁰ AMP, perg. II–28.

úspěch. Jinou podporu poskytovala tomuto mimocechovnímu obchodu také šlechta, která byla hlavním dodavatelem dřeva neoprávněným obchodníkům.⁹¹ Přímým důsledkem tohoto stavu musela být skutečnost, že se obyvatelé Starého Města i šlechta často odmítali podrobovat rozhodnutím poříčního práva s tím odůvodněním, že se jeho působnost na ně nevztahuje, neboť jde o soudní orgán Nového Města. Neměla-li být otřesena autorita soudu staších plavců, bylo zapotřebí, aby jeho pravomoc vytvořená zvykovým právem byla potvrzena císařem. Proto se r. 1648 plavecký cech rozhodl požádat Ferdinanda III. o potvrzení svých práv ve formě cechovních privilegií. V této žádosti šlo nejen o potvrzení plaveckých statut z r. 1645, ale představitelé plaveckého cechu k nim připojili ještě několik dalších článků, z nichž pátý se týkal poříčního práva a ve stručném výtahu zněl: „Jestliže by osoba stavu vyššího na rozkaz jich (tj. soudců poříčního práva) nic dáti nechtěla, tedy aby jim na vyhledávání jich toho od úřadu... nejvyššího purkrabství pražského na takovou osobu zatykač právní (tak jakž právo konířské toho užívá) vydán byl.“⁹² Přestože proti tomuto článku nebyly žádné připomínky, nebyl (stejně jako ostatní požadované doplňky) pojat do privilegií plaveckého cechu, která r. 1649 Ferdinand III. schválil.⁹³

Protože se situace nezlepšila ani po vydání cechovních privilegií, začalo poříční právo r. 1657 znovu prosazovat svůj dřívější požadavek. Jejich úsilí bylo tentokrát úspěšné. V r. 1660 rozhodl císař Leopold, aby místodržící poskytovali právu všemožnou pomoc při vykonávání jeho rozsudků a aby odsouzené přiměli k tomu, aby se podřídili rozsudkům poříčního práva, jestliže o to soud starších plavců požádá.⁹⁴ Tak poříční právo uhájilo dosavadní rozsah své pravomoci i nad feudály.

Ačkoliv by nebylo nezajímavé sledovat podle zachovaných soudních protokolů také vývoj soudního řízení u poříčního práva, stanovený rozsah této studie to bohužel nedovoluje. Proto se musím v závěru omezit jen na pouhé konstatování, že se soudní řízení konalo na základě Koldínových Městských práv a od poloviny 17. století také Obnoveného zřízení zemského, ale Koldínovo právo zůstávalo i nadále v platnosti.⁹⁵ Z rozhodnutí poříčního práva se mohly strany odvolat k vyšší soudní instanci. Původně byla jediným odvolacím místem novoměstská rada. Ještě v plaveckých statutech z r. 1645 se uváděla jako jediná možnost

⁹¹ Podrobnější rozbor této situace jsem provedl ve své zmíněné práci, str. 70 a d.

⁹² SÚA, SM – P 106/P 140.

⁹³ AMP, perg. I–75; SÚA SM – S 370/1.

⁹⁴ SÚA, ČKD – IV D 7, SM – P 106/P 140; AMP, rkp. 206, fol. 11 a d., sb. listin I–150/12d.

⁹⁵ Vyplývá to jak z 1. článku plaveckých privilegií, tak i z pozdějších soudních protokolů (rkp. 67 a 68). – Obdobně tomu bylo se soudním řízením u desetipanského úřadu. Srov. Jindřich Šebánek, l. c., str. 801 a d.

odvolání k radě Nového Města,⁹⁶ ale od padesátých let 17. století bylo povoleno také přímé odvolání od poříčního práva k apelačnímu soudu s pominutím městské rady.⁹⁷

Poříční právo bylo spolu s ostatními městskými delegovanými soudy zrušeno dvorským dekretem ze dne 14. dubna 1783, kterým císař Josef II. vyhlásil nové jednotné soudní zřízení pro České království. Poslední zasedání soudu starších plavců se konalo 22. května 1783.⁹⁸ Až do zrušení poříčního práva měla čeština zdrcující převahu při jednání tohoto soudu, a proto také německé zápisy v jeho úředních knihách jsou výjimkou.

⁹⁶ AMP, perg. II-28. V art. I. § 2 se uvádí: „Na kterýchžto rozsudcích a vejpovědech od nich [tj. soudců poříčního práva] vynešených, pokudž by některá strana přestati nechtěla a tudy sobě zkrácení učiněné míti pokládala, před nimi se časně — že odvolání před nás bere — ohlásila a v tom ve všem vedle obnovené instrukci J. M. král. apelati na hradě Pražském, pod datum v Linci 26. Novembris Anno 1644, se zachovala, též důklad obyčejný na penězích dvě kopy gr. č. a jeden tolar říšský k apelaci složila, tehdy všeckna ta akta při nich vzešlá náležitě sporádati, stranám je vykázati, ty také u přítomnosti jich zpečetiti a nám [tj. radě Nového Města] je odeslati nařídí.“

⁹⁷ Srov. např. AMP, rkp. 59, fol. 11 a d., 15, 61 a d., 112, 125'; rkp. 67, fol. 204'; rkp. 250, fol. 61 aj.; Jindřich Šebánek, l. c., str. 810.

⁹⁸ AMP, rkp. 252, fol. 121. Za posledním zápisem ukončil právní písař JUDr. Ferdinand Blumentritt záznamy v protokolu: „et Sic Finitus Cursus Judicialis Exempti Officii Seniorum Nautarum in Regno Bohemiae in conformitate clementissime emanati Caesareo-Regii Rescripti de dato 24. Aprilis 1783“. Potom následovala jména posledního direktora, soudců, písaře a sluhů.

Das Flossgericht in der Prager Neustadt (Ein Beitrag zur Geschichte der Stadtverwaltung im 16.–18. Jh.)

František Holec

Zusammenfassung

Die Entstehung des Flossgerichtes ist in dem bisherigen Schrifttum in verschiedene Zeiten verlegt worden, wobei die einzelnen Zeitangaben in die Zeitspanne von der zweiten Hälfte des 14. Jhs bis zum Beginn des 17. Jhs fallen. Die ältesten Quellenberichte von dem Bestand des Flossgerichtes, welche mir festzustellen gelungen ist, stammen aus den Jahren 1505–1511. Es sind dies durchwegs Zeugenaussagen der Ältesten der Flößerzunft vor dem Stadtrat und betreffen Streitigkeiten, welche die Ältesten früher selbst entschieden und gegen ihre Entscheidung stand dann der Partei die Berufung an den Stadtrat frei. Auf Grund der aufgefundenen Nachrichten kann nun mit Sicherheit geschlossen werden, dass die Institution des Flossgerichtes schon beim Anbruch des 16. Jhs bestand und dass seine Entstehung wahrscheinlich in das Ende des 15. Jhs. zu setzen ist. Dabei kann nicht ausgeschlossen werden, dass die Gerichtsgewalt auf die Ältesten schon bei der Errichtung der Flößerzunft überging, welche aller Wahrscheinlichkeit nach in die sechziger Jahre des 15. Jhs fällt. In den fremdsprachigen Hinweisen finden wir für diese Institution am häufigsten die Bezeichnung Flossgericht, Ausgesetztes Flossgericht, Podskaller Gericht, Podskaller Ufergericht, Ufergericht, Pragerisches Holzflößergericht, das ausgesetzte Wassergericht, das Porzitzer Flößergericht, das Porzitzer Ufergericht, das Porzitzer Recht (oder Gericht), officium nautarum, officium nauticum u. ä.

Während des ganzen Bestandes des Flossgerichtes waren Repräsentanten des Flossgerichtes die Ältesten (d. h. die Zunftmeister des Flößerzunftes), auf die der Stadtrat die niedrigere Gerichtsgewalt in den aus Holzgeschäften entstehenden Streitigkeiten übertrug. Mitglieder dieses delegierten Gerichts hiessen Schöpfen und Eltisten des pragerischen Holzflößergerichts, Eltiste und Geschworene. Im 18. Jh. hat sich für sie die Bezeichnung von Assessoren (assessores) festgesetzt. Die Anzahl der Gerichtsmitglieder stieg in dem Masse an, wie die Zahl der Ältesten zunahm. Zu den ursprünglichen vier Richtern kamen zu Beginn der zweiten Hälfte des 16. Jhs weitere zwei hinzu und am Ende desselben Jahrhunderts waren ihrer schon achte. Ähnlich wie bei den Stadträten und den anderen niedrigeren Gerichtsinstanzen waren zu Beginn des 18. Jhs zu den acht Beisitzern ein oder zwei überzählige — supernumerarii — hinzugefügt, welche zur Einarbeitung aufgenommen wurden. Die Richter des Flossgerichtes wurden vom Stadtrat zugleich mit den Vorstehern der anderen Zünfte gewählt. Im Verlauf der ersten Hälfte des 18. Jhs hörte die haufenweise Erneuerung der Zunftmeister auf und das Richteramt beim Flossgericht wurde zum lebenslänglichen. An der Spitze des Flossgerichtes stand der sog. leitende Richter, später Direktor genannt. Er war als solcher dauernd für die ganze Funktionsperiode bestellt. Nach dem J. 1729 wurde das Direktoramt lebenslänglich, sofern er eben nicht resignierte oder abgesetzt wurde. Zum Stellvertreter des Direktors wurde vom Stadtrat einer der Beisitzer bestellt, der nach dem J. 1737 Vizedirektor genannt wurde.

Das Flossgericht hatte seinen eigenen Amtsschreiber, über den wir das erste Bericht vom J. 1550 besitzen, vom Ende des 17. Jhs an sogar zwei Amtsschreiber.

Den Amtsschreiber ernannte der Stadtrat der Neustadt. Dagegen bestellte und entliess den Amtsdienner, dessen vornehmste Pflicht die Ladung der Parteien war, das Gericht selbst.

Die Kompetenz des Flossgerichtes wurde erstmalig im Art. 1 des Statutes der Flösserzunft vom J. 1645 formuliert. Gemäss dieser Vorschrift war das Gericht der Ältesten für alle Streitigkeiten über das in die Prager Städte gelieferte aller Art Holz, Flossholz, Bündelholz, Bretter, Latten und andere Holzwaren, weiter für Streitigkeiten über Holzschulden, für Holzschätzungen u. ä. zuständig und seine Gerichtsgewalt bezog sich nicht nur auf die Einwohner der Neustadt, sondern auch auf die Einwohner der anderen Prager Städte, sowie der Landstädte, weiter der sog. Nebenrechte (eximierten Landstriche), und auch auf Mitglieder der höheren Stände, wenn es um Streitigkeiten ging, die das in die Prager Städte gelieferte Holz betrafen. Das Gerichtsverfahren verlief auf Grund von Koldíns Stadtrechte und der Erneuernten Landesordnung. Gegen die Entscheidung des Flossgerichtes konnten die Parteien Berufung zum Stadtrat der Neustadt und nach dem J. 1647 auch zum Appellationsgericht auf der Prager Burg einlegen.

Das Flossgericht wurde zugleich mit den anderen delegierten Gerichten durch das Hofdekret vom 14. April 1783 aufgehoben, mit welchem Kaiser Joseph II. eine einheitliche Gerichtsverfassung für das Königreich Böhmen verkündete.

Obrovicko-romská oblasť bola v minulosti jednou z najbohatších a najvýznamnejších pred-
chodko vývoja hospodárstva. V minulosti sa tu našli veľké zásoby dreva, ktoré boli
ďalej často spracované na rôzne druhy výrobkov, najmä v oblasti vlnitých a ideologických
kých prúdov, ktoré boli v minulosti veľmi rozšírené. Tento zreteľný úspech v minulosti
problematika národného obzoru, ktorá v minulosti bola veľmi rozšírená a ktorá
kým jazykové a literárne zručnosti.

Obrovicko-romská oblasť bola v minulosti jednou z najbohatších a najvýznamnejších pred-
chodko vývoja hospodárstva. V minulosti sa tu našli veľké zásoby dreva, ktoré boli
ďalej často spracované na rôzne druhy výrobkov, najmä v oblasti vlnitých a ideologických
kých prúdov, ktoré boli v minulosti veľmi rozšírené. Tento zreteľný úspech v minulosti
problematika národného obzoru, ktorá v minulosti bola veľmi rozšírená a ktorá
kým jazykové a literárne zručnosti.

V minulosti obrovická oblasť bola jednou z najbohatších a najvýznamnejších pred-
chodko vývoja hospodárstva. V minulosti sa tu našli veľké zásoby dreva, ktoré boli
ďalej často spracované na rôzne druhy výrobkov, najmä v oblasti vlnitých a ideologických
kých prúdov, ktoré boli v minulosti veľmi rozšírené. Tento zreteľný úspech v minulosti
problematika národného obzoru, ktorá v minulosti bola veľmi rozšírená a ktorá
kým jazykové a literárne zručnosti.